

ἔωσήγνωση

ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΗ

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

- Ἰωάννη Καλόμοιρου: Ἡ δική μας εὐδύνη
- Ν.Δ. Τριανταφυλλόπουλου: Κωδωνοκροῦστες μέ φτερά
- Ἀναστασίας Μπύρου: Ἡ Θεότης οὐδέ λέγεται... οὔτε νοεῖται
- Ἀλέξανδρου Καλόμοιρου: Ὁ Μονογενῆς Υἱός ἐξηγήσατο

100

ΑΠΡΙΛΙΟΣ-
ΙΟΥΝΙΟΣ
2007

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΕΞΟΦΥΛΛΟ - ΣΕΛΙΔΕΣ 9,13: Κωνσταντίνος Σισκάκης. ΣΕΛΙΔΑ 2: Σπύρος Παπαλουκάς, «Σκήτη Ἁγίου Ἀνδρέα, Ἅγιον Ὄρος» 1932-35. Λάδι σέ μουσαμά, ἰδιωτικὴ συλλογή. 6η ΣΕΛΙΔΑ: Νίκος Γιαλούρης. ΣΕΛΙΔΕΣ 4,11,17,18 κοσμήματα ἀπὸ τὸ τεῦχος 149-150 τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλληνικὴ Δημιουργία» ΟΠΙΣΘΟΦΥΛΛΟ: ἀγνώστου Θεσσαλονικιοῦ καλλιτέχνη.

Ἡ ΔΙΚΗ ΜΑΣ ΕΥΘΥΝΗ

Εἶναι συχνά καλύτερη ἢ σιωπή γιὰ ὅσα προφέρονται δύσκολα.

Εἶναι ὅμως καὶ ἄδικο νὰ περιμένεις ἀπὸ λίγους νὰ σηκώσουν ὅλο τὸ βᾶρος τῆς εὐθύνης τοῦ λόγου γιὰ τὰ σημαντικά. Ἡ ἐλπίδα πρέπει νὰ κοινωνεῖται καὶ ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι ἄλλο ἀπὸ μετοχή καὶ κοινωνία. Ἐκεῖ καὶ ὁ κουτσὸς λόγος μπορεῖ νὰ παράγει νόημα, ἂν τὸν συνοδεύει ἡ ἐπίγνωση τῆς ἀνεπάρκειάς του. Καθὼς ἀλλάζουν οἱ ἐποχές καὶ ἀλλάζουν χρώματα οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων εἶναι σημαντικό νὰ ἰχνηλατοῦμε τίς ἀλλαγές καὶ νὰ ἀναρωτιόμαστε γιὰ τὴν πορεία μας, ὁ καθένας μὲ τὴν εὐθύνη πού τὸν συνοδεύει. Εἰδικά σήμερα, πού ὅλες οἱ δυνάμεις μᾶς σπῶν χνουν σέ μιά ἀτομικὴ ἀναχώρηση καὶ περιχαράκωση, εἶναι σημαντικό νὰ μὴν κλειστοῦμε στὸν ἑαυτό μας. Μᾶς συμφέρει νὰ βροῦμε διαδρόμους ἐπικοινωνίας μὲ ἄλλους ἀνθρώπους. Νὰ νικήσουμε τὴν αὐτάρκεια τῆς θρησκευτικότητας. Νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴ νοοτροπία πού χωρίζει τοὺς

ἀνθρώπους στοὺς «δικούς μας» καὶ στοὺς «ἄλλους». Νὰ σπάσουμε τὰ δεσμά τῆς γλώσσας πού μᾶς ὑπαγορεύουν νὰ μιλοῦμε ἕνα παράξενο καὶ αὐτιστικὸ, θρησκευτικὸ ἰδίωμα. Νὰ βγοῦμε ἀπὸ συνήθειες πού προσωρίζουν μόνον ψυχολογικὴ ἐπανάπαυση. Νὰ νοιαστοῦμε πραγματικά γιὰ ὅσα συμβαίνουν γύρω μας. Νὰ πάψουμε νὰ πιστεύουμε ὅτι τὰ ξέρουμε ὅλα. Νὰ σκεφτοῦμε ξανά, τί μπορεῖ νὰ σημαίνει αὐτὴ ἡ παράξενη λέξη: σωτηρία.

Οἱ «ἄλλοι» ἀπλώνουν συχνά τὸ χέρι. Δημιουργοῦν ἀόρατες νησίδες, ὅπου κοινωνοῦν τίς σκέψεις, τίς ἐπιθυμίες καὶ τίς ἐλπίδες. Κοινωνοῦν μεταξύ τους καὶ κάποια ψήγματα ἐλευθερίας τῆς σκέψης. Σέ σπάνιες περιπτώσεις καταφέρνουν νὰ παρακάμψουν τὴ μονοτροπία, τὸν σιχαμερὸ βαρβαρικὸ ἔσμο τῶν λεγόμενων μέσων ἐνημέρωσης καὶ παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἀκουστοῦν. Τό πρῶτον μέσα ἀπὸ κάποιο ἔντυπο, κάποιο βιβλίο, μέσα ἀπὸ κάποια ἱστοσελίδα, ἀνοίγοντας τὴν καρδιά τους σέ κάποιο blog. Μᾶς δείχνουν

ὅτι κάτι κινεῖται, ὅτι κάποιοι νοιάζονται, ὅτι ὑπάρχει ἀκόμη λόγος νά νοιάζομαστε κι ἐμεῖς. Μᾶς θυμίζου ὅτι ἔχουμε εὐθύνη.

*

Ἔχουμε ἕνα χρέος, πού ὅσο περνᾷ ὁ καιρός διαγράφεται ὅλο καί πιο καθαρά: Ὁφείλουμε νά ἀντισταθούμε στή βάρβαρη κουλτούρα τῆς ἡμιμάθειας, πού καταστρέφει τίς προϋποθέσεις τῆς ἀληθινῆς μόρφωσης. Κυριαρχοῦν μηχανισμοί πού παράγουν ἀνθρώπους ἀγλωσσους, ἀνίκανους σέ λίγο νά ἀρθρώσουν τήν ἀγωνία τους, νά δώσουν σάρκα στήν ἐλπίδα τους, νά γεννήσουν πολιτισμό. Ἡ ἐποχή μας ἔχει παράγει πολλή γνώση, ὅμως ἔχει παράγει και πολλή σαβούρα. Ἡ γνώση κατακτιέται δύσκολα, χρειάζεται προσπάθεια καί σπουδή, ἀπαιτεῖ ἀσκήση καί μόχθο. Ἡ σαβούρα ὑποκαθιστᾷ τήν ἀσκητική γνώση μέ μιᾶ ψεύτικη ἐπίδειξη, πού ἐξαντλεῖται στήν ἀνάλυση καί διύ-

λιση αὐτονόητων πραγμάτων. Καταντᾷ μιᾶ ναρκισσιστική ἡμιμάθεια, πού δέν ἔχει κἄν ἐπίγνωση τῆς ἀνεπάρκειας πού τήν χαρακτηρίζει. Αὐτή ἡ ἡμιμάθεια βρίσκεται πίσω ἀπό τόν πολιτισμό τῆς εὐκολίας καί τῆς

ψευδεπίγραφης ἀνάπτυξης, πού κατεργάζονται οἱ πολιτικοί ὄλων τῶν ἀποχρώσεων, στή χώρα μας καί ἀλλοῦ. Αὐτή ἡ ὑπεροπτική ἡμιμάθεια χαρακτηρίζει τήν κουλτούρα καί τό ἦθος τῶν τηλεοπτικῶν πυλωρῶν, πού ὑποκαθιστοῦν ὅλο καί περισσότερο τόν ρόλο πού κάποτε ἔπαιξε τό σχολεῖο στή ζωή τῶν ἀνθρώπων. Αὐτή ἡ ἴδια κουλτούρα τῆς ἀμάθειας, τῆς ἐπιφανειακῆς γνώσης, τῆς φθηνίας, τῆς ἐπισημονικῆς ἀνεπάρκειας καθορίζει τή λειτουργία ἐκπαιδευτικῶν ὀργανισμῶν, συμβουλευτικῶν παιδαγωγικῶν φορέων, λεγόμενων πανεπιστημιακῶν σχολῶν. Αὐτή καθορίζει καί τήν ποιότητα καί τήν ἐμβέλεια τῶν λεγόμενων στίς μέρες μας ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων.

Ἴσως ἡ ἀποτίμηση νά ἀκούγεται ὑπερβολική, ὅμως γιά ὅποιον τή βιώνει στίς ρίζες τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος εἶναι ἀναντίρρητη. Τήν εἰκόνα συμπληρώνει ἕνα παράγωγο τῆς ἡμιμάθειας καί τῆς ἀπαιδευσίας, ἡ ὑποκρισία. Κυβερνήσεις πού ἐπιτρέπουν τήν εἰσαγωγή σέ ἀνώτατες σχολές ἀστοιχείωτων μαθητῶν μέ βάση εἰσαγωγῆς ἀκόμη καί μικρότερη τοῦ δέκα, ἐπαίρονται στή συνέ-

χεια για μία μεταρρύθμιση, που τάχα διορθώνει τό πρόβλημα τῶν «αἰώνιων Φοιτητῶν». Αὐτές οἱ ἴδιες κυβερνήσεις ἀνακυκλώνουν ἀνεπαρκέστατους ἀπόφοιτους πίσω στό ἐκπαιδευτικό σύστημα καθιστώντας τους δασκάλους τῆς ἐπόμενης γενιᾶς, καθώς συναλλάσσονται διαρκῶς μέ κάθε εἶδους ἰδιοτελή συμφύροντα, μέ σκοπὸ τό κομματικό κέρδος. Καμία πρόβλεψη δέν ὑπάρχει γιά τήν οὐσιαστική ἐπιμόρφωση τῶν ἐκπαιδευτικῶν, πού νά ἀνταποκρίνεται στίς ἐξελίξεις στό κάθε ἐπιστημονικό πεδίο. Κάθε τέτοια ἐπιδεικτική προσωφεία καταλήγει σέ κατασπατάληση κοινοβλίων, κάτι πού στή γλώσσα τῆς πολιτικῆς λέγεται «ἀπορρόφηση». Ἀποτελεῖ ἡ ἐκπαίδευση πεδίο ἄσκησης ψηφοθηρικῆς πολιτικῆς, ὅπου καταστρατηγεῖται κάθε ἔννοια ἀξιοκρατίας, κάθε ἔγνοια ποιότητας, ἀφοῦ τελικά μόνο κριτήριο γιά ἕναν διορισμό σέ σχολεῖο — ἀποτέλεσμα πρῶφανους ἀνόσιας ψηφοθηρικῆς συναλλαγῆς— καταντάει πολλές φορές ἡ πολυτεκνία.

Γνωσιμαχία καί ἀνικανότητα, τά τελικά παράγωγα τῆς ἡμιμάθειας, κυριαρχοῦν σέ κάθε ἐκπαιδευτικό σχεδιασμό. Οἱ κυβερνήσεις ἐξαγγέλλουν μεταρρυθμίσεις χωρίς ἀντί-

κρισμα, χωρίς σάρκα καί ὄστα, χωρίς καμία κατανόηση τῆς Φύσης τῶν προβλημάτων καί τῶν λύσεων, ἀφοῦ τίς μεταθέτουν πάντα μέ ὑποκριτική ἀνικανότητα σέ μελλοντικούς κοινωνικούς διαλόγους.

Δημιουργήσαμε κοινότητα ἐκπαιδευτικῶν ἰσοπεδωμένη, χωρίς διακρίσεις σπουδῶν καί πτυχίων, δίχως ἀντικειμενικά κριτήρια γιά τή μισθολογική καί διοικητική ἐξέλιξη τῶν στελεχῶν.

Ἔχουμε Φτιάξει ἀναλυτικά προγράμματα χωρίς ἐπιστημονική ραχοκοκαλιά, στηριγμένα σέ ψευδῆ πύγραφους παιδαγωγικούς σχεδιασμούς. Δεκάδες ἀντικείμενα ἀναπαράγουν τόν διασκορπισμό τῆς γνώσης πού ἐπιβάλλουν ἡ ἡμιμάθεια καί τά κάθε λογῆς ἰδιοτελή συμφύροντα. Παθολογικά δέσμιο τό σχολεῖο καί εἰδικά τό Λύκειο στήν ἐξεταστική διαδικασία εἰσαγωγῆς σέ κάποια ἀπό τίς ἀνώτατες σχολές. Κυρίαρχη Φιλοσοφία ἡ ἀποστήθιση καί ἡ πασαγαλική ἀσκησιολογία. Καί οἱ κυβερνήσεις πριμοδοτοῦν αὐτή τήν παθολογία αὐξάνοντας τόν ἀριθμὸ τῶν εἰσακτέων, μέ βάση τή λογική τοῦ πολιτικοῦ ὀφέλους. Εἰσάγουν σέ κάθε σχολή ὑπερδιπλάσιους ἀπὸ ὅσους ὀρίζουν οἱ ἴδιες οἱ σχολές, μέ

βάση τή χωρητικότητά τους. Μετά, χύνουν κροκοδείλια δάκρυα γιά τήν αναμφίβολη υποβάθμιση τής ποιότητας του δημόσιου πανεπιστημίου. Καί ἀρπάζουν τήν ἀφορμή γιά νά εισηγηθοῦν τήν παράδοση τής δημοσίας ἀνώτατης ἐκπαίδευσης στά «μή κερδοσκοπικά» συμφέροντα, πού καταδοκοῦν.

Ἡ ἐκπαίδευση γίνεται στά χέρια ἀτολμων καί ἀνίδεων πολιτικῶν μοχλός γιά τήν ἐξυπηρέτηση ἀλλότριων καί ἄνομων σκοπῶν. Καί δέν συμβαίνει μόνο στήν χώρα μας. Ἡ ἐπίκληση ἐκ μέρους πολλῶν ἡμιμαθῶν γιά τό τί συμβαίνει «ἔξω», μόνο θυμαρῶς δημιουργεῖ. Ποίος λέει ὅτι «ἔξω» ἡ ἐκπαίδευση λειτουργεῖ πάντα καλά καί πρέπει νά τή μιμηθοῦμε σέ ὅλα; Ἡ μήπως δέν γνωρίζουν ὀρισμένοι πόσα Ἀγγλικά ἢ Ἀμερικανικά Πανεπιστήμια μοιράζουν τριτοκοσμικά «πτυχία» στήν Ἑλλάδα, μέσω τῶν λεγόμενων ἰδιωτικῶν κολλεγίων;

Ἔχουμε χρέος νά ἀντισταθοῦμε. Ἡ ὑποταγή στήν ἡμιμάθεια μᾶς ποτίζει μιά ἀποχαυνωτική γλύκα, καθώς ἀποτελεῖ κουλτούρα μειωμένων ἀπαιτήσεων. Τό ἄλλο θέλει ἄσκηση, ἀπαιτεῖ κόπο, ζητάει τή συμμετοχή μας, τήν ἀνάληψη εὐθύνης, ἀκόμη καί νά ἀποσωιοηθοῦμε κάποια συντεχνιακά «κεκτημένα».

Ζητάει καί κάποια ρήξη μέ μιά νοοτροπία κυρίαρχη, μέ ἓνα κατεστημένο πού εἶναι δυνατό, ἔστω κι ἂν εἶναι ὑποκριτικό καί θλιβερά ἀνίκανο.

Ἄν καί εἶναι καλύτερη ἡ σιωπή γιά ὅσα προφέρονται δύσκολα, ἔχουμε πρῶτιστο χρέος καί εὐθύνη νά μεταδώσουμε μιά συνέχεια παιδείας καί γλώσσας. Ἔχουμε ἓνα χρέος νά μεταδώσουμε μιά συνέχεια στήν ἀνθρώπινη προσώφεια νά ἐκφράσει γνήσια ἐλπίδα καί γνήσια ἀγωνία, ὄχι μόνον γουργουρητά καί ἀπαιτήσεις καταναλωτικῆς ἀπόλαυσης.

Ἰ.Κ.

ΚΩΔΩΝΟΚΡΟΥΣΤΕΣ ΜΕ ΦΤΕΡΑ

Πᾶνε δέκα χρόνια ἀπὸ τότε πού διάβασα τὴν «Ἐωθινή ὠδή» τοῦ Νίκου Φωκᾶ. Δέν ἦταν ὠρα πρωινή, ἀλλά, καθὼς πῆγαινα ἀπὸ στίχο σέ στίχο, ἄκουγα, πεντάχρονος ξανά, τίς αὐγινές καμψάνες τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολύτριάς, ἐκεῖ στή Χαλκιδική. (Ὁ πατέρας μου, Φιλολόγος, ὑπηρετοῦσε στήν Ἱερατική τῆς Σχολῆ καί μέναμε οἰκογενειακῶς στό μοναστήρι. Δέ θυμᾶμαι τό ὄνομα τοῦ κωδωνοκρούστη.) Ἡ πρώτη στροφή τοῦ ποιήματος τοῦ Νίκου Φωκᾶ:

Πῶς μᾶς ταραζῶν προτοῦ Φωτίσει κᾶν οἱ κωδωνοκρούσεις!

Διωλασιάζεται τριπλασιάζεται ἡ κλαγγή

Καθὼς διαρκῶς ἐντείνεται ἡ ἐνεργητικότητα

Αὐξάνεται τό μένος καί τό πάθος τοῦ κωδωνοκρούστη:

Ἐνα ἄσημο ἰδιαίτερα μικρόσωμο παιδί

Κάτι σάν ἀστοχιά τῆς Φυλῆς, ἐργάτης ἄλλες ὥρες,

Ἔχει στίς ὠμοπλάτες δύο Φτεροῦγες σ' ἑτοιμότητα

Σάν ὅλες τίς προσγειωμένες Φτερωτές ὑπάρξεις.

Τώρα πού τό διαβάζω πάλι, βλέπω πῶς ἔχω σημειώσει «Μνήμες Παπατσώνη» καί θυμᾶμαι πῶς οἱ διωλοτριωλοκαμψανιές του εἶχαν σαρώσει ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου τὴ θλίψη γιὰ κάποιους ἄλλους κωδωνοκρούστες, ἐκείνους πού ζωγράφισε γιὰ τίς «Καμψάνες» τοῦ Πόε ὁ μεταφραστής του Νίκος Σημηριώτης, κάτι βραχύσωμα τελώνια —καί παρακεῖ ὁ βασιλιάς τους— πού χτυπᾶν τίς καμψάνες ἐνός οὐτοπικοῦ ξωκκλησιοῦ, μέ λεζάντα αὐτοῦς τούς στίχους:

Κι ὅλοι αὐτοί —ἄχ, ὅλοι αὐτοί—

Στό καμψαναριό σκυφτοί

Μοναχοί τους...

Μικρόσωμος καί ὁ κωδωνοκρούστης τοῦ Φωκᾶ καί ἕνας, ἀλλά, καθόλου ἀξιολύπητος καί διόλου μοναχός του —χωρίς νά λογαριάσουμε τά Φτερά του.

Προσπερνῶ —βιάζοντας τό ποιήμα— τίς τρεῖς ἐνδιάμεσες στροφές καί ἀντιγράφω τήν τελευταία:

Καινούργιο κύμα μένους κι οἱ καμπάνες παροξύνονται
Σάμπως νέες ἐφεδρικές δυνάμεις νά ρίχνονται στόν ἀγώνα
Μέσα ἀπ' τούς ἴδιους σπασμένους πιά βραχίονες
Ἐνός ἀνθρώπινου σημαδιακοῦ ἐνεργούμενου.
Σάν τίς καμπάνες παροξύνονται λυγμοί καί θρηνοί,
Ψόφοι, τριγμοί τῆς πόλης· δαιμονισμένοι συγχωνεύονται
Σέ μιὰ ἐνιαία σύμπραξη ἐναντίον τους, ὥστόσο
Νά τίς ἀκοῦμε μυστικές —ὑπέργειες, ὑπερούσιες.

(Μέ παρόμοιο μένος παροξύνει ἡ κοσμοκαλόγρια Γιαννούλα τήν καμπάνα τῆς Μέσα Παναγίτσας, χτισμένης σέ παραθαλάσσιο βράχο, ὅτε τό ἐκκλησάκι ἐσωπτεύει τό μπουγάζι τοῦ βόρειου Εὐβοϊκοῦ. Πίσω ἀπό τό ἱερό, δρόμος πυκνῆς κυκλοφορίας τροχοφόρων, ἀλλά ἡ κωδωνοκρούστρια δέν πτοεῖται ἀπό τή σύμπραξη τῶν μουντῶν μυκηθμῶν, ἐπιμένει ν' ἀναγγέλει τήν ἐόρτια μέρα στούς Χαλκιδαίους περὶοίκους καί στό φρυμιό πέλαγος.)

Ἔτσι, λοιπόν, ὁ Νίκος Φωκάς τό 1997, στή συλλογή *Στόν ποταμό Κολύμα*. Καί χθές, 18 Μαΐου τοῦ 2007, ἔλαβα τή συλλογή *Αἰδήμων Κωδωνοκρούστης* τοῦ ἀδελφοῦ του Ἁγγελου Ε. Φωκά. Πρῶτο ποιήμα ἐκεῖνο πού δίνει τόν τίτλο στό βιβλίο.

Ἦμουνα κωδωνοκρούστης ντροπαλός,
στά χρόνια ἀκόμα ἕνα παιδί,
ἄβγαλτο, ἀμήχανο, μοναχικό.
Καί τάχατες σάμπως νά μὴν εἶχα βαφτιστεῖ,
καί ὅπως ὅλοι νά φέρω
ὄνομα βαφτιστικό,
συνέχεια μέ Φώναζαν:
Ἔλα ἀπ' ἐδῶ κωδωνοκρούστη ντροπαλέ,
ἔλα ἀπ' ἐκεῖ κωδωνοκρούστη μας μικρέ.
Μέ βρῆκαν τοῦ χεριοῦ τους
καί σέ θελήματα ἀδιάκοπα

καί σέ δουλειές φροντίζουν νά μέ στέλνουνε,
νά μέ φορτώνουνε.

Όμως ἐμένα ὁ νοῦς μου στίς καμπάνες
πάντα γύριζε

κι ὀλοένα νά τίς κρούω πάσχιζα.

Τίς ἔκρουα κανονικά,

τίς ἔκρουα ρυθμικά,

τίς ἔκρουα εὐφρόσινα,

τίς ἔκρουα πονετικά,

τίς ἔκρουα σεβαστικά, δοξαστικά.

Ἀδελφικό ἀντίφωνο στήν «Ἐωθινή ὠδή». Κι ὅπως τό ἄσσημο παιδί, ἔτσι
καί τοῦτος ὁ ντροπαλός καμπανάρης, πτεροφορεῖ:

Καί δώστου τίς καμπάνες νά σημαίνω,

δώστου νά λέω πώς πετάω

μαζί μέ τά πουλιά πού μέ συναγωνίζονται

μέ τιτιβίσματα ἔκκωφαντικά.

*

Κόλλυβα παραγγελμένα σέ ζαχαροπλαστεῖα, λειτουργιές ἀγορασμένες
ἀπό τό Φοῦρνο, καντήλια μέ ἠλεκτρικό Φῶς, καμπάνες πού παίρνουν
μπρός μ' ἕναν διακόπτη. Ἀμέτοχα τά χέρια μας, οἱ πλάτες μας, τά μάτια
μας, ὅλο τό κορμί μας. Ποιό παιδί θά πτεροφυήσει κρούοντας τίς καμπά-
νες καί ποιό μεγαλώνοντας θά γράφει γιά τό καμπανολάλημα στίχους
δρροσερούς, πέρα ἀπό τήν ἀσημένια μελαγχολία τοῦ Πόε καί τή σκοτεινή
θλίψη τοῦ Κουασιμόδου;

Μεγαλοδύναμε Θεέ, Ἰησοῦ Χριστέ,

βοήθησε τά μέλη μας νά ξαναβροῦν τήν πρῶτη αἰδημοσύνη καί τήν πτε-
ροφορία τῶν μικρῶν κωδωνοκρουστῶν.

Ν.Δ.Τ.

Ἡ ΘΕΟΤΗΣ ΟΥΔΕ ΛΕΓΕΤΑΙ... ΟΥΤΕ ΗΘΕΙΤΑΙ

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό ἀντίθετο ἀπό τήν πλάνη τῆς Φαντασίας, ἔγραφε ὁ Λεωνίδας Οὐσπένσκυ στό γνωστό βιβλιαράκι του γιά τήν δογματική ἔννοια τῆς εἰκόνας. Γι' αὐτό ὅ,τι τή συνθέτει, εἶναι ἀληθινό, αὐθεντικό. Τό ἀντικείμενο τῆς λατρείας δέν μωροεἶ νά δίνει τήν ἀπατηλή ἐντύπωση πῶς εἶναι κάποιο ἄλλο πρᾶγμα ἀπό αὐτό πού εἶναι ἀληθινά».

Ἴσως σέ καμιά ἄλλη περὶπτωσις ἡ πιστοποίηση δέν ἀναιρεῖται μέ βιαιότερο τρόπο, ὅσο στήν ἀνθρωπώμορφη ἀναπαράγωγη τοῦ Θεοῦ-Πατρός, στή λεγόμενη ἀπεικόνισις τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἀγνοώντας ἢ παρερμηνεύοντας κάθε πατερική διδασκαλία, ἡρρεῖς σέ πείσμα τοῦ πλήθους τῶν μαρτυριῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας, ἡ ζωγραφιά δεσπάζει σέ τέμπελα καί τοιχογραφίες· ἡ δέ φορητή ἐκδοχή της (συχνά μέ παλαιωμένη ὄψη πού τῆς δίνει καθ-

ιερωμένη «ἀξία») τοσοθετεῖται δίπλα σέ ἀρχαῖες βυζαντινές εἰκόνες.

Δέν εἶναι στήν πρόθεσις αὐτοῦ τοῦ σημειώματος νά ἀναλύσει διεξοδικά τή δογματική πλευρά τοῦ θέματος¹, ἀλλά νά ἐπιχειρήσει μία νύξη μόνο γιά τίς συνέπειες πού ἔχει μία λανθασμένη ἀπεικόνισις στόν τρόπο πού προσεγγίζουμε τόν Θεό.

Ἄν ἡ τέχνη τῶν εἰκόνων εἶναι λειτουργική, ὅμοια μέ τή δραματουργία καί τά κείμενα, τότε ἔχει μία διάστασις διδαχῆς, δυναμικῆς φανέρωσις καί γνώσις τῆς ἀλήθειας. Οἱ εἰκόνες λειτουργοῦν ὡς κήρυκες, πρὸς ὑπόμνησιν τῶν γεγονότων καί προτύπων τῶν μελλόντων. «Ὡσπερ γάρ ὁ λόγος ὁ δι' ἀκοῆς, οὕτω δι' ὄψεως ἡ μορφή τοῖς τῆς ψυχῆς ἐγκαταρτίζεται ἀνάξιν, ὁμόφωνον τῆς εὐσεβείας, οἷς πονηρῶν δογμάτων ἡ πρόληψις οὐκ ἐνέστικται, τήν μάθησιν διαγράφουσα», γράφει χαρακτηρισ-

¹ Γιά τή θεολογική σημασία τοῦ ζητήματος, βλέπε τήν ἀξιολογημένη μελέτη τοῦ Γεωργίου Ε. Γαβριήλ, Ἀπαγορευμένες Ἀπεικονίσεις, ἐκδ. Ζέφυρος, Θεσσαλονίκη 1990.

στικά ὁ μέγας Φώτιος. Ἡ ὄραση, πολὺ περισσότερο μάλιστα ἀπὸ τὴν ἀκοή, θησαυρίζει στὴν ψυχὴ τίς εἰκονιζόμενες μορφές σάν ἐγχάρκτους τύπους, πού ἡ θύμησή τους ἀνακαλεῖται στή μνήμη καὶ γεννᾷ οἰκείωση εὐσεβείας — κάτι σάν τὴν ἀμοιβαιότητα πού ἀναπτύσσουμε μέ τὰ πιά προσφιλή μας πρόσωπα. Δέν εἶναι τυχαῖο πού οἱ μορφές τῶν εἰκόνων μαρτυροῦνται σάν μέρος τῆς ζωῆς αὐτῶν πού τίς προσκυνοῦν: ἀστράφτουν ἐξ ἀφάτου χαρᾶς, συγχαίρουν καὶ ἐνίοτε συστέλλονται ἀπὸ πτυχές μερίμνης, νεύουν συγκατάθεση ἢ ψιθυρίζουν ἰκεσίας... Πρόκειται γιά σχέση ἐμπειρική πού διασώζει τὴν παράδοση τῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης, ὥστε κάθε πρόσωπο νά μεταγράφεται μέ τρόπο μοναδικό, μεταφέροντας πάντως τὰ ἀναλλοίωτα μορφικά χαρακτηριστικά πού ἡ ἐκκλησία τοῦ ἀναγνωρίζει.

Τό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ-Πατρός, ὡστόσο, δέν τό εἶδε ποτέ κανείς. Γνωρίζουμε τόν Πατέρα καὶ μετέχουμε τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, μόνο ἐπειδὴ ὁ Θεός ἔγινε ἀνθρώπος, σάρκα καὶ αἷμα. Τό γεγονός τῆς ἐνσάρκωσης εἶναι πού μᾶς ἐπιτρέπει

νά εἰκονίσουμε τόν Χριστό. Ἀποτυπώνουμε τὴν ἱστορική ἐκείνη μορφή πού αὐτόπτες μάρτυρες εἶδαν, ἄκουσαν καὶ ψηλάφισαν. Πῶς νά εἰκονίσει κανείς τό ἀόρατο, τό ἀσώματο, τό ἀπερίγραπτο ἢ ἀσχημάτιστο τοῦ Πατρός; Μόνο ἂν τό ἐπινοήσει, δηλαδή ἂν τό φανταστεῖ. Ἀλλά, ἡ φαντασία εἶναι τρόπος ἐκφραστικός πού δέν ἀνήκει στὸν χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰκονογραφίας. Δέν κάνουμε λόγο γιά «εἰκόνα», ἂν αὐτὴ δέν παραπέμψει στό πρωτότυπότης. Αὐτός ὁ ρεαλισμός εἶναι πού ὁδηγεῖ καὶ στή λειτουργία τῆς διδαχῆς τῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης: διδασκόμαστε ἀπὸ μιά εἰκόνα ὅταν αὐτὴ φέρει μέσα της —καὶ στό μέτρο πού τό ἐπιτυγχάνει— τὴν καθολικότητα τῆς ὄντολογικῆς, ὄχι τῆς νατουραλιστικῆς, ἀλήθειας τῶν εἰκονιζομένων. (Σέ ἄλλη περὶ πτωση πού ἡ εἰκόνα δέν παραπέμψει στήν ἀλήθεια, δέν μπορούμε νά μιλάμε γιά διδαχὴ ἀφοῦ τό ψευδές δέν νοητεῖ, οὔτε ὁδηγεῖ σέ γνώση).

Ἡ ἀπεικόνιση τοῦ Θεοῦ-Πατέρα μεταφέρει ἀνεπίγνωστα στὸν ἀνθρώπο τὴν πεποίθηση ὅτι ὅλα περιγράφονται, ὅτι τὰ πάντα χωροῦν στίς διαστάσεις τῆς ἀνθρώπινης

νόησης, ότι ο Γεννήτορας ἔχει ἀνθρώπινη μορφή — ἡ οὐσία του μάλιστα μοιάζει νά μὴν διαφέρει ἀπὸ αὐτὴ τῶν ἀνθρώπων. Μοιάζει σάν νά ἔγινε ὁρατός ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καί γι' αὐτό εἶναι δυνατόν νά εἰκονιστεῖ.

Πῶς ὅμως μπορεῖ νά σταθεῖ μιὰ τέτοιαπρακτικὴ ἐνώπιον τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας ὅτι τὸν Θεὸν τὸν γνωρίσαμε μόνον στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ σαρκώθηκε;

(Εἶναι ἴσως ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ γιά σχήματα, πού τὸν ὀδηγεῖ στήν πρακτικὴ τοῦ περιγραφωτοῦ τῆς Θεότητος. Εἶναι φανερό πῶς μόνο μέσα ἀπὸ τύπους καί εἰκόνες μποροῦμε νά προτυπώσουμε τὴν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ — ὡς κτίσματα δὲν ἔχουμε ἄλλον τρόπο. Μόνο πού αὐτὴ ἡ δυνατότητα ἔχει ὅρια πού ὅταν ξεπεραστοῦν καταλήγουμε εἴτε νά εἰδωλοποιοῦμε τὰ πράγματα, ἢ νά μεταλλάσουμε τὴν ἐμπειρία μας σέ ἰδεολόγημα. Ἡ τάση γιά κατασκευὴ εἰδώλων (πλασμάτων τῆς φαντασίας), ὅπως καί ἡ κατασκευὴ διανοητικῶν σκαριφημάτων δίνουσι τὴν ἱκανοποίησι καί τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ γνώσι κατακτᾶται, ὅτι ὅταν τὴν ὀρθολογικοποιήσουμε μᾶς εἶναι ἀπόλυτα προσιτή).

Τὸ περιγραφωτὸ τῆς Θεότητος σμικρύνει τὸ ἀπερινόητο καί ἀκατάληπτο τοῦ Θεοῦ καί τελικὰ ἐμποδίζει τὸν ἀνθρώπινον νοῦ νά κινηθεῖ πρὸς τὸ ἀπειρο καί τὸ ἄχρονο. Ὅταν ὅλα περιγράφονται εἶναι σάν νά δεχόμεσθε ὅτι ὅλα εἶναι κόσμος, δηλαδή κτίσις, ὕλη. Ἔτσι, χάνεται ἡ διακρίσις μεταξὺ κτιστοῦ καί ἀκτίστου καί ἀμαρῶνεται ἡ ἐμπειρικὴ συνείδησις πῶς ὁ Αἴτιος τῶν ὑπαρκτῶν εἶναι «ὑπὲρ πᾶσαν θῆσιν καί ὑπὲρ πᾶσαν ἀφάιρσις» — ἀδύνατον νά χωρέσει στά ὅρια τῆς ἀνθρώπινης ἐκφραστικῆς. Ἡ ἀνθρώπινη γλῶσσα ὅπως καί ἡ ἀνθρώπινη εἰκαστικὴ τέχνη (ὡς ἄλλη μορφή λόγου), δὲν μπορεῖ νά περιγράψει τὸ ἀκτιστό. Περιγράφουμε μόνον τὴ φανέρωσι τοῦ Θεοῦ πού μᾶς ἀποκαλύφθηκε στίς κτιστές διαστάσεις τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου: τὸν ἱστορικὸ Ἰησοῦ. Ὁ Μάξιμος ὁ ὁμολογητὴς μαρτυρεῖ πῶς «ὅταν (ὁ νοῦς) τῷ ἀκατάληπτῷ τοῦ Θεοῦ πάντοθεν περισχεθῆι τότε καταλαμβάνει τὸ ζητούμενον», καί ἀκόμη ὅτι, «ἀγνοία γίνεται γνωστός ὁ Θεός [...] ἐν ἀγνωσίᾳ κρείττονι πάσης φθέγγεως». Ἐρχόμεσθε σέ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸν ὅχι χαλκεύοντας σχήματα πού θὰ μᾶς προσκομίσουν ψευδὴ γνώσι,

ἀλλά, ὅταν ἀφεθῶμε νά μᾶς κατακλύσει ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀγνωσίας τοῦ Θεοῦ. Τότε ὁ ἀνθρώπος προσκολλᾶται στόν Χριστό, συμμετέχοντας στό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Καί μέσω τοῦ Χριστοῦ, γνωρίζει τόν Πατέρα. Τουλάχιστον, αὐτό μᾶς ἐμπιστεύθησαν χεῖλη ἀψευδῆ: «ὁ ἑώρακώς ἐμέ ἑώρακε τόν πατέρα: ...πιστεύετε μοι ὅτι ἐγώ ἐν τῷ πατρὶ καί ὁ πατήρ ἐν ἐμοί».

*

Σέ χώρους ἀλλότριων μορφῶν «τέχνης», ἀσήμαντες ἀφορμές μπορεῖ νά ξεσηκώσουν μαζικές ἀντιδράσεις. Στόν χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης, πού ἡ ἀλλοτρίωσις διακυβεύει τό νόημα τῆς ὑπαρξῆς καί τῆς ζωῆς, φαίνεται νά ἔχει χαθεῖ κάθε κριτήριο ἀντίδρασης. Πάντως, ἀποκαλυπτικό γιά τή βαθύτερη σημασία πού ἔχει τό θέμα, εἶναι καί τό θεολογικό κείμενο τοῦ Ἀλέξανδρου Καλόμοιρου, πού ἀκολουθεῖ.

Ἄ.Μ.

Ὁ ΜΟΝΟΓΕΝΗΣ ΥΙΟΣ ΘΕΗΉΣΑΤΟ

Ἀλέξανδρου Καλόμοιρου

Τὸν Θεὸν τὸν γνωρίσαμε ἐπειδὴ Ἐκεῖνος θῆλῃσε νὰ μᾶς ἀποκαλυφθῆι μέ τὴν ἐνανθρώπιση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου Του. «Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε, ὁ μονογενὴς υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο»¹. «Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν ἀδύνατον, ὃν οὐ τολμᾷ ἀγγέλων ἀτενίσαι τὰ τάγματα. Διὰ σοῦ δὲ Πάναγνε ὠράθη βροτοῖς, Λόγος σεσαρκωμένος»². Τόσο οἱ πρὸ Χριστοῦ ὅσο καὶ οἱ μετὰ Χριστόν «δι' αὐτοῦ πιστεύομεν εἰς Θεόν»³.

Περὶ γὰρ ἐμοῦ Μωϋσῆς ἔγραψεν

Ὁ Χριστὸς λέγει στοὺς Ἑβραίους γιὰ τὸν Πατέρα Του: «Οὔτε Φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐώρακατε»⁴. Ποιὸν εἶδαν τότε οἱ Πατριάρχαι καὶ οἱ Προφῆται, γιὰ ποιὸν Θεὸ μιλᾷει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη; Τὸ λέγει ὁ ἴδιος: «Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζῶν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ». Γιὰ μένα, λέγει, γράφει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη πού μελετᾶτε. Καὶ μὴ λέτε ὅτι πιστεύετε στὸν Μωϋσῆ. «Εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν»⁵. Κανένας δὲν εἶδε ποτὲ τὸν Πατέρα ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὸν ὁμοούσιό Του Υἱό. «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἐώρακε τὸν Πατέρα»⁶. Τὸν Χριστὸ λοιπὸν εἶδαν καὶ μ' Ἐκεῖνον μίλησαν οἱ δίκαιοι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Αὐτὸ ἔγινε δυνάμει τῆς μελλούσης σαρκώσεώς Του. Καὶ ἅς μὴν ἀπορεῖ κανεὶς γι' αὐτὸ τὸ μυστήριον. Γιατί ἡ σάρκωση εἶναι μὲν κήρυκος τοῦ Θεοῦ σὲ συγκεκριμένο τόπον καὶ χρόνον, πλὴν ὅμως ὁ Δημιουργὸς δὲν δεσμεύεται καὶ δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὰ δημι-

¹ Ἰωάννου, α:18

² Μέγα Εὐχολόγιον

³ Πέτρου, Α', α:21

⁴ Ἰωάννου, ε:37

⁵ Ἰωάννου, ε:46

⁶ Ἰωάννου, στ:46

ουρηγήματά Του, αλλά είναι πανταχοῦ παρών καί στον τόπο καί στον χρόνο, ἢ δέ ἐνανθρώπιση δέν εἶναι μόνον ἱστορικό ἀλλά καί ὄντολογικό γεγονός πού ἀφορᾶ ὅλη τή δημιουργία παρελθούσα καί μέλλουσα, ὅπως καί ἡ πτώση τοῦ πρώτου Ἀδάμ. «Βλέπεις ὅτι καί ὁ Προφήται τότε ἔβλεπον τόν Χριστόν, ἀλλά καθό ἐχώρουν ἕκαστος»⁷.

Ἅ Ο Μεγάλης Βουλῆς Ἅγγελος

Στά κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὁ Θεός πού ἐμφανίζεται καί μιλάει στους δικαίους ὀνομάζεται πούλυ συχνά «Ἅγγελος». «Καί εἶπε μοι ὁ Ἅγγελος τοῦ Θεοῦ καθ' ὕπνον: Ἰακώβ· ἐγώ δέ εἶπα· τί ἐστί; καί εἶπεν... ἐγώ εἰμι ὁ Θεός ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τόπῳ Θεοῦ, οὔ ἤλειψάς μοι ἐκεῖ στήλην καί ἠΰξω μοι ἐκεῖ εὐχήν»⁸. Τήν ἐξήγηση μᾶς τήν δίνει ὁ Θεοδώρητος «εἰς τά ἄπορα»⁹: «Ἐγώ εἰμί, Φησί ὁ Θεός, ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τῇ ὁδῷ· εἶδε δέ ἄγγελους μέν ἀνιόντας καί κατιόντας διά τῆς κλίμακος, τόν δέ Κύριον ἄνω ἐστηριγμένον· τοῦτον ἐνταῦθα καί ἄγγελον ὀνόμασε καί Θεόν. Θεόν μέν, τοῦτο τήν Φύσιν ὄντα· ἄγγελον δέ ἵνα γνῶμεν ὡς οὐχ ὁ Πατήρ ἐστιν ὁ ὀφθεῖς, ἀλλ' ὁ Μονογενῆς Υἱός· τίνος γάρ ἄγγελος ὁ Πατήρ; ὁ δέ Υἱός, καί Θεός, καί μεγάλης βουλῆς ἄγγελος· αὐτός γάρ ἡμῖν ἀπήγγειλε τοῦ Πατρός τά μυστήρια· ἅ γάρ ἤκουσα, Φησί, παρὰ τοῦ Πατρός μου, ἐγνώρισα ὑμῖν· οὔτω καί τόν κεκληκότα τόν Ἀβραάμ καί ἄγγελον ὀνόμασε καί Θεόν». Ἅ Χριστός εἶναι ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πατρός, ὁ Μεγάλης Βουλῆς ἄγγελος, «ὁ ἀπόστολος», ὅπως τόν ὀνομάζει ἡ πρὸς Ἐβραίους ἐπιστολή (γ' 1), ὁ Θεός καί τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης. «Κλίμακα ἐφη ἐωρᾶσθαι αὐτῷ (τῷ Ἰακώβ) καί τόν Θεόν ἐπ' αὐτῆς ἐστηρίχθαι ἡ Γραφή δεδήλωκε· καί ὅτι οὐχ ὁ Πατήρ ἦν, ἀπὸ τῶν Γραφῶν ἀπεδείξαμεν»¹⁰. «Ἅ Ὅτι παιδίον ἐγενήθη ἡμῖν, υἱός καί ἐδόθη ἡμῖν... καί καλεῖται τό ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστός σύμβουλος, Θεός ἰσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»¹¹. «Τέρπου καί εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἰδοῦ ἐγώ

⁷ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατήχησις δεκάτη

⁸ Γεν. Λά', 11, 13

⁹ Τόμος 1, ἐρώτ. 79, σ. 50

¹⁰ Ἅγ. Ἰουστίνου Φιλοσ., Διάλογος πρὸς

Τρύφωνα 36

¹¹ Ἡσαΐα 9' 6

ἔρχομαι καί κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος... καί ἐπιγνώση ὅτι Κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σέ»¹². Ἔρχεται ὁ Κύριος, τὸν ὁποῖον στέλνει ὁ Κύριος, ἔρχεται ὁ Υἱὸς τὸν ὁποῖον στέλνει ὁ Πατήρ. «Καί ἐξαίφνης ἤξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καί ὁ Ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε· ἰδοὺ ἔρχεται, λέγει Κύριος παντοκράτωρ»¹³.

Ἡ θαυμαστή ἐστιατωρία

«ἮΦθη σοι Χριστός, ὃ θαυμάσιε, ὑπ' ἀγγέλων δορυφορούμενος δύο...» Ὁ Χρυσόστομος ἐδῶ¹⁴ ἀναφέρεται στὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀβραάμ, τότε ποῦ εἶχε τὴ σκηνὴν τοῦ στή Δρυῦ τοῦ Μαμβρη. Ὁ Ἅγιος Θεόδωρος Ἐδέσσης ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ Ἀβραάμ πρὸς κάθε ξένο ποῦ περνοῦσε τὸν ἀξίωσε νὰ φιλοξενήσει καὶ τὸν Θεό: «Διό δὴ καὶ τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ἐστιατωρίας, κατηξιώθη, ξενίσας ἀγγέλους καὶ τὸν τῶν ὄλων Δεσπότην»¹⁵. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς εἶχε σαφῶς ἀνθρωπίνη μορφή. «ἮΦθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τὴν δρυὶν τῆς Μαμβρη κατημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας. Ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδε, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες εἰσπήκισαν ἐπ' αὐτοῦ»¹⁶. «Θεὸν ὑπεδέξατο (ἡ Σάρρα) ἐν ἀνθρωπίνη μορφῇ, σὺν δυσὶν ἀρχαγγέλοις», ψάλλει ὁ Ἅγ. Ρωμανὸς ὁ Μελωδός¹⁷. Στὴ συνέχεια τοῦ κειμένου τῆς Γενέσεως βλέπουμε «τούς δύο (ἄνδρες) οἵτινες ἄγγελοι τῷ ὄντι ἦσαν...»¹⁸ νὰ ἀποστέλονται ἀπὸ τὸν Κύριον εἰς Σόδομα, πρὸς τὸν Λώτ, ἐνῶ Ἐκεῖνος συνεχίζει τὴ συνομιλίαν Του μετὰ τὸν Ἀβραάμ. «Θεὸς μετὰ ἀγγέλων... Καὶ οἱ μὲν ἄγγελοι ἀπέστησαν καθὼς ἐνετάλησαν, ὁ δεσπότης δὲ σὺν τῷ δικαίῳ...»¹⁹. Μόνον ὁ Χριστὸς θὰ μπορούσε νὰ ἐμφανισθῆϊ σάν Θεὸς καὶ σάν ἀνθρώπος. Ὁ Ἀβραάμ ὅμως «οὐκ ἤδει ὅτι τὸν Χριστὸν ἐδέχετο...»²⁰ «Ἦλθον δὲ, Φησὶν, οἱ δύο ἄγγελοι, εἰς Σόδομα ἐσπέρας... Ὁ μὲν κηδεμὼν καὶ Φιλάνθρωπος Θεός... σχήματι ἀνθρώπου τότε ὀφθεῖς παρέμενε τῷ

¹² Ζαχ. Β' 14:15

¹³ Μαλαχ. Γ' 1

¹⁴ P.G. 56, 546

¹⁵ Φιλοκ. Α' σ. 320 πρ'

¹⁶ Γεν. Ιη' 1:2

¹⁷ Sancti Romani Melodi Cautica, Oxford, 1963, σ. 279

¹⁸ Ἅγ. Ἰουστίνου Φιλοσ., Διαλ. 57, 2

¹⁹ Ἅγ. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, Λόγ. ΙΔ'

²⁰ Ἅγ. Ἰωάνν. Χρυσόστομου P.G. 60, 320

Πατριάρχη διαλεγόμενος... οί δέ ἄγγελοι ὤρμησαν ἐπί τά Σόδομα, τό ἐπι-
ταχθέν πληρώσαντες»²¹.

Ἐπάλαιεν ἄνθρωπος μετ' Αὐτοῦ

Ἄλλά καί ὁ Ἰακώβ συνάντησε τόν Χριστό καί πάλεψε
μαζί του²². «Ἵπελείφθη δέ Ἰακώβ μόνος, καί ἐπάλαιεν
ἄνθρωπος μετ' Αὐτοῦ ἕως πρῶτῃ». Καί δέν τόν ἄφηνε ὁ
Ἰακώβ ἄν πρῶτα δέν τόν εὐλογοῦσε. «Καί ἐκάλεσεν
Ἰακώβ τό ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, Εἶδος Θεοῦ· εἶδον
γάρ Θεόν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καί ἐσώθη μου ἡ
ψυχή». «Τίνος ἔνεκεν παλαίει τῷ Ἰακώβ ὁ ἄγγελος;...»
ρωτάει ὁ Θεοδῶρητος «εἰς τά ἄπορα». Καί συνεχίζει:
«Διά τοῦτο καί ἐρωτήσας τίνα προσηγορίαν εἶχεν, οὐ
μόνον διαμαρτάνει τῆς αἰτήσεως, ἀλλά καί ἐπιωλήττεται, ὡς ὑπερβάς τά
μέτρα τῆς φύσεως. Ἵνα τί γάρ ἐρωτᾶς, Φησι, τό ὄνομά μου; Καί τοῦτο ἐστί
Ἰαυμαστόν· ἐπισημαντέον δέ κἀνταῦθα, ὡς τόν αὐτόν καί ἄνθρωπον ἐκάλε-
σε καί Θεόν... διά τούτων δέ πάντων μανθάνομεν, ὡς ὁ μονογενής υἱός τοῦ
Θεοῦ καί Θεός ἐπεφάνη κἀνταῦθα τῷ Ἰακώβ»²³.

Ἡ φλεγόμενη καί μή καιομένη βάτος

Στίς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ, μέσα στό Φωτοστέφανο, ὑπάρχει σταυρός μέ τίς
λέξεις «Ὁ ὼν». Αὐτό γιατί ὅταν ὁ Μωϋσῆς ρώτησε τόν Θεό, πού ἐμφανί-
σθηκε σ' αὐτόν μέσα στή φλεγόμενη βάτο, ποιό εἶναι τό ὄνομά Του, Ἐκεῖνος
εἶπε· «Ἐγώ εἰμί ὁ ὼν»²⁴. Ἡ φλεγόμενη καί μή καιομένη βάτος προτύπωνε
τήν Παναγία, πού ἔφερε μέσα της τό πῦρ τῆς Θεότητος, τόν Χριστό, χωρίς
νά καί. «Ἐν Σιναίῳ τῷ ὄρει κατεῖδε ἐν τῇ βάτῳ Μωϋσῆς, τήν ἀφλέκτως τό
πῦρ τῆς θεότητος, συλλαβοῦσαν ἐν γαστρὶ»²⁵. Ἐσωμένως καί ἀπό τήν βάτο

²¹ Ἁγ. Ἰωάνν. Χρυσοστόμου P.G. 54, 396).

²² Γεν. Αβ' 24-31

²³ Τόμ. Ι, ἐρώτ. 92, σ. 52

²⁴ Ἐξοδ. γ' 14

²⁵ Εἰρμός 9 ὠδῆς τῆς Ἰωαπαντῆς

ὁ Χριστός μιλάει στόν Μωϋσῆ. «ᾠΦθη δέ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου ἐν πυρὶ Φλογός ἐκ τοῦ βάλτου... Ὡς δέ εἶδε Κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτόν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ βάλτου λέγων· Μωϋσῆ, Μωϋσῆ.. Καί εἶπεν· ἐγώ εἰμι ὁ Θεός τοῦ πατρός σου, Θεός Ἀβραάμ καί Θεός Ἰσαάκ καί Θεός Ἰακώβ. Ἀπέστρεψε δέ Μωϋσῆς τό πρόσωπον αὐτοῦ· εὐλαβεῖτο γάρ καταβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ»²⁶.

Ὁ ἐν θαλάσῃ σώσας καί ἐν ἐρήμῳ θρέψας

«Οὐ θῆλω δέ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ πατέρες ἡμῶν πάντες... τό αὐτό βρώμα πνευματικόν ἔφαγον, καί πάντες τό αὐτό πόμα πνευματικόν ἔπιον· ἔπιον γάρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας, ἡ δέ πέτρα ἦν ὁ Χριστός»²⁷. Ἔπιναν, λέει, οἱ τότε, ἀπό τό νερό τῆς πέτρας πού ἀκολουθοῦσε, ἔπιναν στό παρόν ὅτι θά ἐρχόταν μέ τή Σάρκωση στό μέλλον, καί τό ἔπιναν δυνάμει τῆς μελλούσης σαρκώσεως. «Μηδέ ἐκπαιράζωμεν τόν Χριστόν, καθώς καί τινες αὐτῶν ἐπειράσαν καί ὑπό τῶν ὄφρων ἀπώλοντο»²⁸. Τόν Χριστό λοιπόν «ἐπειράσαν» τότε οἱ Ἰουδαῖοι στήν ἐρημο. «Μή πλανᾶσθε Ἰουδαῖοι, οὗτος ἐστίν ὁ ἐν θαλάσῃ σώσας καί ἐν ἐρήμῳ θρέψας». «Λαός μου, τί ἐποίησά σοι καί τί μοί ἀνταπέδωκας; Ἀντί τοῦ μάννα χολήν, ἀντί τοῦ ὕδατος ὄξος, ἀντί τοῦ ἀγαπᾶν με, σταυρῶ με προσηλώσατε». «Τί ὑμᾶς ἐλύπησα; ἤ ἐν τίνι παρώργισα; Πρὸ ἐμοῦ τις ὑμᾶς ἐρρύσατο ἐκ θλίψεως; Καί νῦν τι μοί ἀνταποδίσετε; Πονηρά ἀντί ἀγαθῶν· ἀντί στύλου πυρός, σταυρῶ μέ προσηλώσατε· ἀντί νεφέλης, τάφον μοι ὠρύξατε»²⁹. «Καί θῆσω τήν σκηνή μου ἐν ὑμῖν, καί οὐ βδελύξεται ἡ ψυχή μου ὑμᾶς, καί ἐμπεριπατήσω ἐν ὑμῖν· καί ἔσομαι ὑμῶν Θεός, καί ὑμεῖς ἔσεσθέ μοι λαός. Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός ὑμῶν, ὁ ἐξαγαγών ὑμᾶς ἐκ τῆς Αἰγύπτου»³⁰.

²⁶ Ἐξοδ. Γ' 2-6

²⁷ Α' Κορ. Ι' 1- 4

²⁸ Α' Κορ. Ι' 9

²⁹ Ἀκολουθίες Μεγ. Ἑβδομάδος

³⁰ Λευιτικόν κστ' 11-13

Πρό γάρ εἶδον σωματούμενον Θεόν

«Καί ἐγένετο τοῦ ἐνιαυτοῦ, οὗ ἀπέθανεν Ὁζίας ὁ βασιλεύς, εἶδον τόν Κύριον καθήμενον ἐπί θρόνου ὑψηλοῦ καί ἐσηρμένου... καί Σεραφίμ εἰσπήκισαν κύκλῳ αὐτοῦ... καί ἔλεγον· Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος Κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ»³¹. «Ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτε εἶδε τήν δόξαν αὐτοῦ καί ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ)»³². «Ὡς εἶδεν Ἡσαΐας συμβολικῶς, ἐν θρόνῳ ἐσηρμένῳ Θεόν, ὑπὸ ἀγγέλων δόξης δορυφορούμενον, ὡτάλας, ἐβόα, ἐγώ. Π ρ ό γ ά ρ ε ἶ δ ο ν σ ω μ α τ ο ὔ μ ε ν ο ν Θεόν Φωτός ἀνεσπέρου καί εἰρήνης δεσπότης»³³. Εἶδα, λέει, τόν σαρκωθέντα Θεό πρὸ τῆς ἐν χρόνῳ σαρκώσεώς Του. «Τοῦτον τόν θρόνον πρὸ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ Σωτῆρος ἐωρακῶς ὁ προφήτης Φησὶν Ἡσαΐας. «Εἶδον τόν Κύριον καθήμενον ἐπί θρόνου ὑψηλοῦ καί ἐσηρμένου»³⁴ καί τὰ ἐξῆς. Τόν Πατέρα μὲν γάρ οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε³⁵ ὁ δὲ τῷ προφήτῃ τότε Φανείς, Τίος ἦν»³⁶.

Τόν ἐν πυρὶ δροσίσαντα παῖδας

Ὅλες οἱ ἐμφανίσεις τοῦ Θεοῦ, στήν Παλαιά Διαθήκη, εἶναι ἐμφανίσεις τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ. «Ὁ Παλαιός τῶν ἡμερῶν», πού εἶδε σέ ὄραμα ὁ Προφήτης Δανιήλ, «παιδίον γέγονεν ἡμῖν»³⁷. Ἡ εἰκόνα τῶν τριῶν παιδῶν ἐν τῇ καμίνῳ ἔχει τόν Χριστό σάν Ἄγγελο πάνω ἀπὸ τὰ τρία παιδιά μέ τὰ γράμματα IC XC. «Σέ τόν ἐν πυρὶ δροσίσαντα παῖδας θεολογίσαντας, καί Παρθένω ἀκηράτω ἐνοικήσαντα, Θεόν λόγον ὑμνοῦμεν...»³⁸. Ἡ εἰκόνα ἔχει τόν Ἀδάμ καθήμενον μέ ὑψωμένα τὰ χέρια καί μπροστά του ὄρθιο τόν Χριστό νά τοῦ στέλνει στό πρόσωπο, σάν ἀκτίνα τό ἐμφύσημα, τήν Χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Ὁ ἐκ πλευρᾶς διαπλάσας Εὐᾶν τό πρῖν... σάρκα περιβάλλεται»³⁹. Ἡ ἀμαρτωλή γυναῖκα σκουπίζει μέ τὰ μαλλιά της τὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, τῶν ὁμοίων τὰ βήματα μετά τήν παρακοή «Εὐᾶ ἐν τῷ παραδείσῳ τό δειλινόν κρότον τοῖς ὠσίν ἠχηθεῖσα τῷ φόβῳ ἐκρύβη»⁴⁰.

³¹ Ἡσαΐα στ' 1-3

³² Ἰωάννου ιβ' 41

³³ Καταβασίεις Ἰσαπαντῆς

³⁴ Ἡσαΐα στ' 1

³⁵ Ἰωάννου α' 18

³⁶ Κυρίλλου, Κατήχησις 14

³⁷ Ἀκολουθία τῆς Ἰσαπαντῆς

³⁸ Ὡδή Ζ'

³⁹ Μέγα Εὐχολόγιο

⁴⁰ Τροπάριο τῆς Κασσιανῆς

Ἐγώ εἰμι ὁ Θεός ὁ πάλαι

«Ἴδετε, ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός ὁ πάλαι τόν Ἰσραήλ ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ διαγαγών, καί θρέψας καί σώσας καί ἐκ δουλείας πικρᾶς ἐλευθερώσας Φαραῶ»⁴¹. «Κύματι θαλάσσης τόν κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον, Φάτνη κρυπτόμενον, κτεῖναι ζητεῖ ὁ Ἡρώδης»⁴². «Οὐδέεις, φησιν, ὄψεται τὸ πρόσωπό μου καί ζησεται. Διά τοῦτο τοίνυν, ἔπειδή τό τῆς θεότητος πρόσωπον οὐδέεις ἠδύνατο ἰδεῖν ζῶν, ἀνέλαβε τό τῆς ἀνηρωπότητος πρόσωπον, ἵνα τοῦτο ἰδόντες ζήσωμεν»⁴³.

Ἀπό τό περιοδικό οἱ Ρίζες, τ. 10, 1984

⁴¹ Β' Ὡδή, ἤχου πλ. δ'

⁴² Εἰρμός ἤχου πλ. β', Ὡδή Α'

⁴³ Κυρίλλου Ἱεροσ., Κατήχησις δεκάτη

Τό περιοδικό «Ἐπίγνωση»
ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο.
Ἐκδότης: Παῦλος Πολιτίδης
Συντακτική ἐπιτροπή:

Ἰ. Καλόμοιρος, Ἀ. Μπύρου, Π. Πολιτίδης,
Καλλιτεχνική ἐπιμέλεια: Κ. Σισκάκης.

Ἐκτύπωση - διεύθυνση ἐπικοινωνίας:
Ἐκδόσεις «Ζέφυρος», 17ης Νοεμβρίου 79
543 52 Πυλαία, Θεσσαλονίκη

Τηλ. Κέντρο: 2310/ 948.233

Διεύθυνση στό διαδίκτυο:

www.zephyr.gr/stjohn

Ἡ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ καλεῖ
ὅσους ἀπό τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστες
μποροῦν, νά συμβάλλουν μέ μιά ἐτήσια
συνδρομὴ 10 Εὐρῶ στά ἔξοδα τῆς Ἐπίγνωσης.

Οἱ προαιρετικὲς αὐτὲς συνδρομὲς ἄς
ἀποστέλλονται στό ὄνομα

Γρηγόρης Καλόμοιρος, στό λογαριασμό

485/00-231000 7114 τῆς ALPHA BANK,

ἢ μέ ταχυδρομικὴ ἐπιταγή στό ἴδιο ὄνομα.

στή διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ.

Εὐχαριστοῦμε θερμά.

